

Uşaqlar müstəqil Azərbaycanın gələcəyidir

professor Elmira SULEYMANOVA,

Azərbaycan Respublikasının insan hüquqları üzrə müvəkkili
(ombudsman).

Bütün dünya ölkələri uşaq hüquqlarının təmin olunmasına, təbliğinə və müdafiəsinə böyük önəm verir. Ölkəmiz də müstəqilliyini yenidən bərpa etdikdən sonra ilk qoşulduğu mühüm beynəlxalq sənədlərdən biri 1992-ci ildə ratifikasiya etdiyimiz Uşaq Hüquqları Konvensiyası olmuşdur. Bundan sonra, respublikamız bir sıra beynəlxalq sənədlərə qoşulmaqla, ölkəmizdə uşaq hüquqlarının müdafiəsi istiqamətində tədbirlər həyata keçirilmişdir. 1998-ci ildə qəbul edilmiş Azərbaycan Respublikasının "Uşaq Hüquqları haqqında" qanunu milli qanunvericiliyin bu sahədə qəbul edilmiş beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılması mühüm əhəmiyyət kəsb etmişdir.

Uşaqların hüquq və mənafelərinin müdafiəsi baxımından daim milli qanunvericiliyimizin təkmilləşdirilməsi, xüsusilə də 2009-cu il 18 mart tarixində Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına əlavə və dəyişikliklərin edilməsi məqsədilə keçirilmiş ümumxalq səsverməsi (referendum) nəticəsində ölkəmizin Əsas Qanununa mühüm normaların əlavə edilməsi, uşaqlara yönəlik dövlət proqramlarının və tədbirlər planlarının hazırlanması ölkəmizdə uşaqlara göstərilən diqqət və qayğının bariz nümunəsidir. Ölkəmizdə uşaqların sağlam böyümələri, onların hərtərəfli inkişafı üçün ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən mühüm sərəncamlar verilir və tədbirlər görülür.

Təklifimizə əsasən BMT-nin Uşaq Hüquqları Konvensiyasına uyğun olaraq 2007-ci il 1 oktyabr tarixli, 419-IIIQD nömrəli qanuna əsasən "Sosial müavinətlər haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişikliklər və əlavələr edilərək "o cümlədən 16 yaşadək əlil" sözləri "sağlamlıq imkanları məhdud 18 yaşadək" sözləri ilə əvəz edilmiş, həmçinin digər qanunvericilik aktlarında da bu kimi düzəlişlər edilmişdir.

Xüsusilə qeyd edilməlidir ki, Müvəkkilin də təklifi nəzərə alınaraq, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin müvafiq sərəncamına əsasən ölkəmizdə "Uşaq ili" elan edilməsi isə insan hüquqlarının, onun tərkib hissəsi kimi uşaq hüquqlarının tədrisi, onlara ünvanlanan, eləcə də onlarla işləyən şəxslər üçün müxtəlif hüquqi maarifləndirmə tədbirlərinin də keçirilməsinin yeni metodologiyasının formalaşdırılması ilə bərabər, uğurlu nəticələrin əldə olunması üçün münbit şərait yaratdı.

Heydər Əliyev Fondu tərəfindən məktəblərin, uşaq evləri və bağçalarının inşası, onların yenidən müasir tələblərə uyğun şəkildə qurulması, həmçinin digər sahələrdə də görülən işlər, gerçəkləşdirilən layihələr, proqramlar isə özünün uğurlu nəticələri ilə hamıda böyük sevinc və razılıq hissi ilə qarşılanır.

Bu baxımdan, ölkəmizin I xanımı, UNESCO və İSESCO-nun xoşməramlı səfiri, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti, millət vəkili Mehriban xanım Əliyevanın təşəbbüsü və təşkilatçılığı ilə həyata keçirilən layihə və proqramlar xüsusi əhəmiyyət kəsb etməklə yanaşı, ölkəmizdə uşaqlara diqqət və qayğının artırılmasına, onların problemlərinin həll edilməsinə yönəldiyindən olduqca əhəmiyyətlidir.

Xüsusilə qeyd edilməlidir ki, Mehriban xanım Əliyevanın təşəbbüsü və dəstəyi ilə ölkəmizdə diabet, talassemiya və digər qan xəstəliklərində əziyyət çəkən uşaqların müalicəsi üçün mühüm proqramlar həyata keçirilmiş, tibb mərkəzləri açılmışdır ki, bu nəci bəzilər uşaqların sağlamlıqlarının qorunmasına böyük töhfələr verməkdədir.

Hər bir xalqın, dövlətin ən böyük və dəyərlili sərəti uşaqlardır. Uşağı sağlam, cəmiyyətə faydalı vətəndaş kimi böyütmək çətin və məsuliyyətli məsələ olmaqla, böyük maddi, mənəvi və təşkilati qüvvə tələb edir.

Bu səbəbdən də, ölkədə həmin sahədə həyata keçirilən köklü islahatlara baxmayaraq, problemlər hələ də mövcuddur və bu problemlərin həlli üçün uşaq hüquqları sahəsində vahid strategiyanın və dövlət proqramının işlənilməsi, hazırlanması və həyata keçirilməsi üçün dövlət strukturları ilə yerli və beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatları, vətəndaş cəmiyyəti qurumları və icmaların fəal iştirakı və əməkdaşlığı əlaqələndirilmiş şəkildə davam etdirilir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2006-cı il 6 fevral tarixli 361 nömrəli fərmanı ilə Azərbaycan Respublikasında ailə, qadın və uşaq problemləri ilə iş sahəsində dövlət siyasətini və tənzimlənməsini həyata keçirən dövlət orqanı - Azərbaycan Respublikasının Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi yaradılmış və icra hakimiyyəti orqanı kimi müəyyən edilmişdir.

Bu məqsədlə isə Azərbaycan Respublikasının insan hüquqları üzrə Müvəkkili (Ombudsman) təsisatı müstəqil monitorinq mexanizmi vəzifələrini icra edir, odur ki, tərəfindən uşaq hüquqlarının müdafiəsinə və təbliğinə xüsusi diqqət yetirilir. Müvəkkil fəaliyyətə başladığı dövrdən uşaq hüquqları sahəsində fəaliyyətinin əlaqələndirilməsi məqsədilə uşaq hüquqları üzrə xüsusi müşavir təyin etmiş, 2006-cı ildən BMT-nin Uşaq Hüquqları Komitəsinin tövsiyəsi əsasında UNICEF-in dəstəyi ilə Müvəkkil yanında Uşaq Hüquqları Mərkəzi yaradılmışdır ki, bütün bunlar bu sahədə işin daha da təkmilləşdirilməsinə, ölkəmizdə uşaq hüquqlarının etibarlı müdafiəsinə xidmət etmişdir.

Məhz ölkəmizdə insan hüquq və azadlıqlarının daha səmərəli təmini istiqamətində həyata keçirilən islahatların məntiqi ardıcılığını davam etdirmək məqsədilə Ombudsmanın da təklifləri nəzərə alınmaqla qəbul edilmiş, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin sərəncamı ilə təsdiq olunan Azərbaycan Respublikasında İnsan Hüquqlarının Müdafiəsi üzrə Milli Fəaliyyət Planı (MFP) son dövrlərdə insan hüquqları, o cümlədən uşaq hüquqları sahəsində əldə olunan ən böyük nailiyyətlərdəndir və ölkəmizdə insan hüquqlarının effektiv müdafiəsi və təbliği üçün yeni mərhələnin təməlini qoydu.

Müvəkkilin təklifi nəzərə alınaraq, Uşaq Hüquqları Konvensiyasının qəbul olunmasının 20-ci ildönümü günü ölkə Parlamentində uşaqların özlərinin də bilavasitə iştirakı ilə ilk dəfə "Uşaq hüquqları" üzrə sessiya keçirilmiş, uşaqların vəziyyəti müzakirə olunmuş, bir sıra mühüm təklif və tövsiyələr verilmişdir. Uşaqların dinlənilməsi, səsinin eşidilməsi, onların öz problemləri ilə bağlı fikir və təkliflərin irəli sürməsi, ən əsas iştirak hüquqlarının ən yüksək səviyyədə təmini məqsədilə bu müsbət təcrübənin davam etdirilməsi zəruridir.

Ombudsmanın ötən dövrdə həyata keçirdiyi fəaliyyətin ümumiləşdirilməsinə əsaslanan uşaq hüquqları üzrə ilk ixtisaslaşmış məruzəsi hazırlanmış, uşaqların vəziyyətinin daha da yaxşılaşdırılmasına yönəlmiş çoxsaylı təklif və tövsiyələrlə bağlı müvafiq tədbirlərin görülməsi üçün Milli Məclisə, Nazirlər Kabinetinə, aidiyyəti nazirliklərə, komitələrə və digər səlahiyyətli orqanlara təqdim edilmişdir. Həmçinin, bu il UNICEF-in dəstəyi ilə tərcümə

olunaraq, kitab şəklində nəşr edilmiş, hökumətin hesabatına əlavə olaraq BMT-nin Uşaq Hüquqları Komitəsinə, xarici ölkələrin uşaq ombudsmanlarına və uşaqlara işləyən digər beynəlxalq qurumlara göndərilmişdir.

Uşaq Hüquqları Konvensiyasının irəli sürdüyü əsas vəzifələrdən biri kimi uşaqların özlərinin bilavasitə iştirakının göstərilməsini nəzərə alınaraq, Müvəkkil uşaqların özünü qəbul edir, mütəmadi olaraq orta məktəblərdə, məcburi köçkünlərin yaşadığı qəsəbələrdə, uşaq yaşadığı və saxlanıldığı müəssisələrdə onlarla görüşlər keçirir, insular, sərgilər, interaktiv müzakirələr təşkil edir, onların problemlərinin həll edilməsi ilə bağlı təkliflər irəli sürür.

Həmçinin, Müvəkkil qeyri-hökumət təşkilatı Azərbaycan Qadın və İnkişaf Mərkəzinin nəzdində yaradılmış Azərbaycan Uşaq və Gənclərin Sülh Şəbəkəsinin imkanlarından resurs mərkəzi kimi faydalanır, burada fəaliyyət göstərən Liderlər Məktəbinin üzvləri ilə mütəmadi görüşlər təşkil edərək, uşaqlara hüquqlarını və müdafiə üsullarını izah edir, uşaq hüquqları ilə bağlı aktual mövzularda treninqlər keçirilir.

Bu gün "İnsan hüquqlarının müstəqil fənn kimi orta ümumtəhsil məktəblərində, orta ixtisas və ali təhsil müəssisələrində tədris olunmasını məqsədmüvafiq hesab edərək mütləq fənlər siyahısına əlavə edilməsini dəfələrlə müvafiq qurumlara təklif edilmiş və tədricən həmin ideyaların reallaşdırılması istiqamətində tədbirlər görülür.

Bu baxımdan Təhsil Nazirliyi ilə razılaşdırılmış və ötən il Bakı şəhər Nəsimi rayonunun 5 saylı, Yasamal rayonunun 31 saylı və Nərimanov rayonunun 207 saylı məktəblərində "Uşaq hüquqları üzrə pilləli tədris" layihəsi həyata keçirilmiş və insan hüquqlarının tədrisi baxımından ən yaxşı təcrübə kimi qiymətləndirilmişdir.

İnsan hüquqlarının tərkib hissəsi kimi uşaq hüquqlarının tədrisi sahəsində orta ümumtəhsil məktəblərində pilləli tədris sisteminin (müvafiq olaraq I-IV, V-VII, VIII-X siniflər üçün) hər tədris pilləsi üçün uşaqların özlərinin trener kimi iştirakı ilə uşaq hüquqlarına aid mövzuları özündə əks etdirən, Ombudsman təsisatının hüquqsünasları tərəfindən hazırlanmış müvafiq tədris modulları əsasında həyata keçirilmişdir. Təhsil Nazirliyinin müvafiq qurumları, eləcə də Bakı Dövlət Universitetindən alınmış rəy əsasında nəşr edilmiş "Uşaq hüquqları üzrə pilləli tədrislə bağlı seçilmiş mövzular" və "Uşaq hüquqları hamı üçün" adlı iki tədris vəsaitindən istifadə olunmuşdur. Bu kitablarda əks olunmuş mövzular Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və digər milli qanunvericilik aktları, eləcə də Ümumdünya İnsan Hüquqları Bəyannaməsi və BMT-nin Uşaq Hüquqları Konvensiyasının müddəalarını özündə cəmləşdirmişdir. Layihə çərçivəsində Ombudsman Aparatının formalaşdırılmış trener qrupu mütəmadi olaraq bu üç məktəbdə uşaq hüquqlarını interaktiv üsullarla tədris etmişlər.

Qeyd etməliyəm ki, layihə gedişində tədris prosesinə 300 nəfər şagird cəlb olunmuşdu ki, onlardan da 204-ü proqramda tam iştirak edərək hüquqi bilik və bacarıqlara yiyələnmişlər.

Şagirdlər həvəslə bu prosesə yana-şaraq uşaq hüquqlarını öyrənməyi, onu öz həmyaşıdlarınıza tədris etməklə yanaşı, özlərinin, şagird yoldaşlarının və yaxınlarının hüquqlarını müdafiə etmək bacarıqlarına yiyələnmişlər.

Onlarda formalaşmış bu bacarıqlar cəmiyyətdə özlərinə layiqli yer tutmaq, hər hansı hüquq pozuntusunun qarşısını almaq, eləcə də cəmiyyətin həyatında fəal iştirak etmək baxımından faydalıdır. Beləliklə, cəmiyyət uşaqların və gənclərin iştirakı ilə onların maraqları nəzərə alınaraq inkişaf edir.

Təhsil Nazirliyində keçirilmiş yekun tədbirdə "Uşaq hüquqları üzrə pilləli tədris" layihəsini uğurla başa vurmuş şagirdlər "Ombudsmanın elçisi" adını daşıyan döş nişanı və vəsiqəsi, həmçinin sertifikatlarla təltif olunmuşlar. Pilləli tədris gedişində pilot olaraq seçilmiş məktəbin direktor və müəllim heyəti tərəfindən də bu layihəyə xüsusi maraq göstərilməsi və dəstək verilməsi, onların fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi baxımından da yaxşı təcrübə kimi mühüm nəticələr vermişdir.

Qeyd olunan tədris layihəsi uşaq hüquqlarının öyrənilməsi sahəsində mütərəqqi təcrübə kimi qazanılmış nailiyyətlərdəndir. Bu təcrübənin Bakı və rayonlardakı məktəblərdə yayılması məqsədilə Təhsil Nazirliyi tərəfindən dəstək məktubu göndərilmiş və artıq bu il razılaşmaya əsasən Bakı şəhərinin 11 rayonunun hər birindən bir məktəb seçilməklə Pilləli tədris kursu uğurla həyata keçirilmişdir. 962 nəfər şagird tədris prosesinə cəlb olunmuşdur ki, onlardan 687-si proqramı uğurla bitirmişdir.

Hazırda isə Gəncə, Göygöl, Quba, Şabran, Cəlilabad, Biləsuvar, Şəki və Qəbələdə hər birində bir məktəb seçilmiş, sentyabr ayından bu layihənin regionlarda da keçirilməsi planlaşdırılmış və bu məqsədlə əməkdaşlar tərəfindən həmin məktəblərdə görüşlər keçirərək hazırlıq işləri aparmışlar.

Bu gün bütün uşaqların normal şəraitdə və sağlam ətraf mühitdə yaşamaq, təhsil almaq hüquqlarının reallaşdırılması üçün hər birimiz əlimizdən gələni əsirgəməməliyik. Bunun üçün uşağın normal ailəsinin olması əsas şərtlərdəndir. Ailədə övladın yaxşı tərbiyəsi isə valideynlərin ümdə vəzifələrindən olmalıdır. Onlar cəmiyyət üçün yararlı, sağlam düşüncəli, sağlam iradəli, vətənpərvər, bəşəri dəyərlər əsasında tərbiyə olunan övladlar yetişdirməlidirlər.

Bizim gələcəyimiz olan uşaqları nə cür tərbiyə edəcəyiksə, ölkəmizin, millətimizin, dövlətimizin sabahı bundan asılı olacaqdır.

Deməli, uşağın təhsildən kənar qalması, pis tərbiyə olunması, zərərli vərdişlərə yiyələnməsi təkcə onun özünə yox, həm də valideynlərinə, ailəsinə və cəmiyyətə mənfi təsir göstərir. Odur ki, hər bir valideyn əvvəl öz hüquqlarını və uşağının hüquqlarını bilməli, onu lazımi səviyyədə, tələb olunan qanunlar əsasında tərbiyə etməlidir.

Eləcə də uşaqlar öz hüquqlarını tanımalı, heç kimin onları təsir altına salmasına, istismar etməsinə imkan verməməlidir. Bəzən yollarda maşın şüşəsi təmizləyən, ayaqqabı silən, dəsmal satan, ağır yük qaldıran, dilənçiliklə məşğul olan, çobanlıq edən, bazarlarda işləyən, küçədə yaşayan uşaqları görmək çox acınacaqlıdır. Heç bir valideynin uşağı belə istismar etməyə, təhsildən ayıraraq məcburən bu işlərə vadar etməyə haqqı yoxdur. Ailədə maddi vəziyyət aşağı olduqda belə, böyüklər uşağını bu cür işlərdən uzaq saxlamalıdır.

Çox təəssüf ki, bu gün dünyada aparılan müharibələr, terror cinayətləri nəticəsində milyonlarla uşaq dünyasını dəyişir, qayğıdan, diqqətdən uzaq olub acınacaqlı ömür sürməyə məhkum olur. Hələ dünyamızda körpə olan zamandan böyüklerin siyasətinin qurbanına çevrilən, müharibənin dəhşətlərini yaşayan, ac-susuz, ayaqyalın, başaçaq qışın soyuğunda, yayın qızmarında çadırlarda yaşayan, səfil həyatı sürən, bacardığından qat-qat böyük, ağır işlərlə məşğul olan uşaqlarımız qalmaqdadır. Bu dəhşətləri erməni təcavüzkarlarının xalqımızın başına gətirdiyi faciələr, onların torpaqlarımıza basqınları bizlər də yaşamışıq.

Müvəkkilin təşəbbüsünə əsasən Təhsil Nazirliyinin dəstəyi ilə Azərbaycan həqiqətlərini dünya ictimaiyyətinə çatdırmaq məqsədilə Xocalı faciəsinin ildönümü ərəfəsində "Biz sülh elçisiyik! Bizə qoşulun!" devizi ilə ölkəmizin müxtəlif güşələrində yaşayan və təhsil alan 310.000-dən artıq məktəblinin, o cümlədən qaçqın və məcburi köçkün uşaqların imzaları toplanmışdır. Erməni təcavüzünün ölkəmizə, xalqımıza, o cümlədən uşaqların taleyinə təsir göstərmiş ağır nəticələrini özündə əks etdirən məktub və toplanmış imzalar Xarici İşlər Nazirliyinin dəstəyi ilə BMT Baş katibinin müavini, Uşaqlar və silahlı münaqişələr problemi üzrə xüsusi nümayəndəsi xanım Radhika Kumarasvamiyə göndərilmiş və bu təşəbbüs onun cavab məktubunda yüksək dəyərləndirilmişdir. Lakin təəssüf ki

bu səfər hələ də baş tutmamışdı.

Bu il martın 8-də biz bir övladımızı da - Fariz Bədəlovu itirdik. Doqquz yaşlı Fariz Ermənistan tərəfindən işğal olunmuş Ağdam rayonunun Şıxlar kəndi istiqamətindən açılmış atəş nəticəsində qətlə yetirildi. Bu hadisə ermənilərin bizlərə qarşı qəddarlığının, amansızlığın və vandalizmin bariz nümunəsi idi. Bu məsələ ilə bağlı Müvəkkil bəyanat qəbul edərək, BMT-nin Baş Katibinə, BMT-nin İnsan Hüquqları üzrə Ali Komissarına, Avropa Komissiyasına, Avropa Şurasına, ATƏT-ə, Beynəlxalq və Avropa Ombudsmanlar İnstitutlarına, Asiya Ombudsmanlar Assosiasiyasına, Azərbaycan Respublikasının xarici ölkələrdəki və xarici ölkələrin respublikamızdakı səfirlərinə, Azərbaycanın diaspor təşkilatlarına ünvanlamışdır. Həmçinin, Müvəkkilin uşaq hüquqları üzrə resurs mərkəzi olan Azərbaycan Uşaq və Gənclərin Sülh Şəbəkəsinin üzvləri bu hadisəni məktəblilərlə müzakirə etmiş, BMT Baş Katibinin Uşaqlar və Hərbi münaqişələr üzrə xüsusi nümayəndəsi Radhika Kumarasvamiyə erməni hərbciləri tərəfindən Azərbaycanlı uşağın qətlə yetirilməsi ilə bağlı müraciət ünvanlamışlar. Ümid edirik, beynəlxalq ictimaiyyət də bu hadisələrə həssaslıqla yanaşaraq, Ermənistan dövlətinə qarşı zəruri tədbirlər həyata keçirəcəkdir.

Qeyd etməliyəm ki, başqa ölkələrdə olduğu kimi Azərbaycanda da uşaqlara qarşı zorakılıq problemi mövcuddur. Əsasən, uşaqlar zorakılıq halları ilə məktəbdə, ailədə, uşaqların yaşadıkları və saxlandıkları müəssisələrdə, ictimai yerlərdə qarşılaşırlar.

Olkənin hər bir şəhər və rayonundakı müəssisələrdə yaşayan və saxlanılan uşaqların vəziyyəti Müvəkkil və əməkdaşları tərəfindən daim diqqətdə saxlanılmış, müəssisələrə baxışlar zamanı uşaqlarla görüşlər keçirilmiş, müəssisənin mövcud vəziyyəti araşdırılmış və nöqsanlar olduğu təqdirdə aidiyyəti qurumlar qarşısında məsələ qaldırılaraq, problemlər öz həllini tapmışdır.

Lakin, buna baxmayaraq uşaqlar körpələr evi, uşaq evləri, müxtəlif tip internat məktəbləri, uşaq tərbiyə müəssisələri, polis idarə və şöbələrindəki müvəqqəti saxlama təcridxanaları və s. müəssisələrə müxtəlif səbəblərə görə düşürlər. Burada isə onlar üçün mövcud olan xidmətlər heç də hər zaman lazımı səviyyədə olmur. Əfsuslar olsun ki, bəzi hallarda uşaqlar onların qayğısına qalacaq insanlar və yaxud öz həmyaşıdları tərəfindən bu cür müəssisələrdə müxtəlif növ zorakılıqlara məruz qalırlar. Həmçinin, küçədə yaşayan və ya işləyən uşaqlar da həmyaşıdları tərəfindən zorakılıqla üzləşirlər.

Xüsusilə qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycanda valideynləri tərəfindən qız uşaqlarının yuxarı siniflərdə məktəbdən ayrılması, erkən yaşlarında nikah rəsmiləşdirmədən zorla öz iradəsinə zidd olaraq ailə qurmağa məcbur edilmə hallarının mövcudluğu böyük narahatçılıq doğurur.

Erkən nikah halı baş verdikdə həmin ailə quran qız təhsildən kənar qalır, sağlamlığına ziyan dəyir, gələcəkdə öz maddi müstəqilliyini təmin edə bilmir, bir çox hallarda isə özünü və körpəsinin (körpələrinin) hüquqlarının pozulmasına gətirir. Belə bədbəxtçilik gətirən hadisələrin qarşısını almaq üçün sahə müvəkkilləri azyaşlı qızla ailə qurmaq istəyən şəxsə, onların valideynlərinə oğlanın ailə qurduqdan sonra qanunvericiliyə əsasən cinayət məsuliyyəti daşdığını izah etməli və digər qabaqlayıcı tədbirlər görülməli, geniş maarifləndirmə işi aparılmalıdır.

BMT-nin Uşaq Hüquqları Komitəsinin Azərbaycan Hökumətinə təqdim etdiyi son tövsiyəsində uşaqların tərbiyə olunmasında fiziki cəzanın tətbiq olunması problem kimi qeyd edilmiş və bu problemin qarşısının alınması məqsədilə bütün fiziki cəza formalarını birmənalı olaraq qadağan edən qanunun qəbul edilməsinin vacibliyi vurğulanmışdır.

Uşaq cismani cəza nəticəsində fiziki və psixoloji travmaya, mənəvi əzaba, əlilliyə və digər bu kimi əziyyətlərə məruz qalır. Cismani cəza onun xəstə, əlil, qorxaq, əsəbi, qəddar və zorakılığa meyilli olması ilə nəticələnir. Ölkədə uşaqlara qarşı zorakılıqla mübarizənin gücləndirilməsi üçün Ombudsman təsisatı tərəfindən UNİCEF-in dəstəyi ilə "Uşaqların cismani cəzadan müdafiəsi" haqqında qanun layihəsi hazırlanmış və Milli Məclisə təqdim edilmişdir. Cəmiyyətdə bu sahədə maarifləndirmə işinin aparılması məqsədilə UNICEF-in dəstəyi ilə uşaqlara qarşı cismani cəzanın yolverilməzliyini təbliğ edən plakat hazırlanaraq, çap edilmiş və paylanmışdır. Bununla yanaşı, Müvəkkil 2008-ci il 17 noyabr tarixində ölkəmiz tərəfindən imzalanan Uşaqların cinsi istismar və sui-istifadədən müdafiə olunmasına dair Avropa Şurasının Konvensiyasının ratifikasiya edilməsini təklif etmişdir.

Eyni zamanda, uşaq hüquqlarının qorunması məqsədilə Ombudsman təsisatında 24 saat ərzində xidmət göstərən 916 nömrəli üçrəqəmli qaynar xətt yaradılmış, bu haqda məlumat aidiyyəti dövlət qurumları, şəhər və rayon icra hakimiyyətləri və KİV vasitəsilə geniş şəkildə yayılmış, ölkə üzrə bütün polis idarələrinə (şöbə və bölmələrinə), təhsil müəssisələrinə asılmışdır. Bu xidmətin yaradılması ölkəmizdə uşaq hüquqlarının daha etibarlı, səmərəli və təxirəsalınmadan müdafiə olunmasına xidmət edir.

Avropa Şurasının "uşaqlara qarşı cinsi zorakılığa son qoyaq" kampaniyasına dəstək məqsədilə Müvəkkilin təşəbbüsü ilə Ailə Planlaşması Mərkəzi ilə birgə Bütə Gənclərə Dostluq Klinik Sağlamlıq Mərkəzində uşaq və valideynlərin iştirakı ilə uşaqlara qarşı zorakılıq, erkən nikah, reproduktiv sağlamlıq və digər aidiyyəti mövzular üzrə müzakirələr keçirilmişdir. 2010-cu ildə Müvəkkil tərəfindən elan olunmuş Uşaq Hüquqları Aylığı çərçivəsində keçirilmiş bütün tədbirlərdə AŞ-nin bu kampaniyası təşviq edilmiş və görülməli tədbirlər haqqında məlumat və Müvəkkilin kampaniyanın həyata keçirilməsi üzrə təklifləri Avropa Şurasına göndərilmişdir. Bununla yanaşı Kampaniya ilə əlaqədar Milli Məclisdə keçirilən dəyirmi masada Müvəkkil təklif və tövsiyələrini səsəndirmiş və onun təşəbbüsü ilə uşaqların bu tədbirdə iştirakı təmin olunmuşdur.

Bütün uşaqlar saf və gözəldirlər, onlar dini, etnik, irqi mənsubiyyətinə, cinsinə görə ayrı-seçkiliyə məruz qalmadan yaxşı yaşamağa, sağlam həyat sürməyə, istedadlarını inkişaf etdirməyə, şənəlməyə layiqdirlər.

Uşaqlara bütün sahələrdə göstərilən qayğı bir amala, bir məqsəddə ünvanlanmışdır: cəmiyyət üçün layiqli, faydalı insan böyütmək!

Uşaqların hüquqları ilə bağlı hüquqi məsləhət verilməsi, onların hüquqlarının müdafiəsi sahəsində ümumi vəziyyətin daha da yaxşılaşdırılması, məhkəmədə mənafeylərinin qorunması məqsədilə Ombudsman təsisatı Uşaq Hüquqları üzrə Azərbaycan QHT Alyansı ilə əməkdaşlıqda, həmçinin Böyük Britaniyanın ölkəmizdəki səfirliyinin dəstəyi ilə Uşaq Hüquqları Klinikası yaradılmış və hazırda da fəaliyyətini dəstəkləyir.

Eyni zamanda Ombudsmanın təşəbbüsü ilə Hüquq Klinikalarının Şəbəkəsi yaradılmış və Şəbəkənin bir neçə görüşü keçirilmişdir. Lakin, son zamanlar ölkəmizdə Hüquq Klinikalarının Şəbəkəsinin fəaliyyətinin gücləndirilməsinə də ehtiyac yaranmışdır.

Müvəkkil fəaliyyətində qanunla ziddiyyətdə olan uşaqların hüquqlarının və mənafeylərinin müdafiəsi, mövcud problemlərinin həll edilməsi, onların reabilitasiya və cəmiyyətə reintegrasiya olunmaları istiqamətində tədbirlərin görülməsinə xüsusi önəm verir.

Ombudsman Tərbiyə Müəssisəsində olan uşaqlarla mütəmadi görüşür, onların vəziyyəti, islah olunmaları, təhsili, problemləri ilə maraqlanır və problemlərin həll olunması məqsədilə müvafiq qurumlara müraciət edir.

Cinayət törətmiş böyüklərdən fərqli olaraq, uşaqların cəzalandırılması məsələsi ən son addım kimi nəzərdə tutulmalı və alternativ islahedici və tərbiyəvi tədbirlərə üstünlük verilməsi, onların reabilitasiyası, cəmiyyətə inteqrasiyası, mediasiya institutunun formalaşdırılması, ölkəmizin layiqli vətəndaşları olması və beynəlxalq təşkilatlar qarşısında götürdüyümüz öhdəliklərin həyata keçirilməsi baxımından yuvenal ədliyyə „sisteminin ölkəmizdə inkişaf etdirilməsi olduqca mühüm və təxirəsalınmaz məsələlərdəndir.

Məhkum uşaqların cəmiyyətə adaptasiya olunması, onların problemlərinin həll edilməsi istiqamətində tədbirlərin görülməsi məqsədilə Müvəkkilin təklifinə əsasən Nazirlər Kabinetinin qərarı ilə Uşaq Tərbiyə Müəssisəsinin nəzdində Himayəçilik Şurası yaradılmış və bu Şuranın fəaliyyətinin səmərəliliyinin daha da artırılmasına ehtiyac vardır.

Fəaliyyət dövrü ərzində Ombudsman məhkumların və onların ailə üzvlərinin də çoxsaylı müraciətlərini nəzərə alaraq, "Azərbaycan Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkili (Ombudsman) haqqında" Konstitusiya Qanununun müddəalarına uyğun olaraq ölkə Prezidenti yanında Əfv məsələləri Komissiyası qarşısında dəfələrlə vəsətət qaldırılmış, nəticədə yüzlərlə məhkum, o cümlədən bir neçə uşaq da əfv edilmişdir. Ölkə Prezidentinin məhkumların əfvi ilə bağlı 26 may 2011-ci il tarixli son fərmanı zamanı da Ombudsmanın müraciəti nəzərə alınmışdır. Müvəkkil əfv olunan uşaqların sonrakı vəziyyətini də daim diqqətdə saxlayır.

Ümumilikdə isə uşaq müəssisələrindən, xüsusilə də 18 yaşından sonra uşaq evləri və internat məktəblərini tərk edən uşaqların taleyi, onların cəmiyyətə inteqrasiyası sahəsində bir sıra problemlər hələ də mövcuddur ki, müvafiq qurumların, vətəndaş cəmiyyətinin bu məsələlərə xüsusi diqqət yetirməsinə zərurət vardır.

Müvəkkil fəaliyyətində uşaq hüquqlarının müdafiəsi, təmini və təsviqinə və bu sahədə beynəlxalq əməkdaşlığa böyük önəm verir. Azərbaycan Ombudsmanı 2008-ci ildə Avropa Uşaq Ombudsmanlarının Şəbəkəsinə (ENOC) üzv seçilmişdir. Xüsusilə qeyd edilməlidir ki, Azərbaycan Ombudsman təsisatı uşaq hüquqları üzrə ixtisaslaşmamış ilk təsisatdır ki, bu Şəbəkənin üzvüdür. Azərbaycan Ombudsmanı da adicəkilən təşkilata üzv seçildəndən uşaqların hüquqlarının da- ha etibarlı müdafiəsi baxımından bu təşkilatla sıx əməkdaşlıq edərək, ENOC tərəfindən təşkil edilmiş tədbirlərdə özü və ya nümayəndəsi iştirak etmiş, ENOC illik fəaliyyəti ərzində təcrübə mübadiləsi aparmışdır.

Qeyd olunmalıdır ki, ötən il ENOC-un Parisdə keçirilmiş konfransında Azərbaycan Ombudsmanı tərəfindən uşaqlar arasında sülh mədəniyyətinin aşılanması, sülh prosesində onların fəal iştirakının prioritetlər sırasına daxil edilməsi, müxtəlif ölkələrin uşaq təşkilatlarının əməkdaşlığının zəruriliyi, Avropa uşaq təşkilatları şəbəkəsinin yaradılması təklif edilmiş və qəbul olunmuşdur. Bunun nəticəsi olaraq, 2010-cü ilin aprel ayından başlayaraq ENYA (Avropa Gənc Məsləhətçilər Şəbəkəsi) layihəsi və bu şəbəkə çərçivəsində elektron forum yaradılmışdır. Azərbaycan Ombudsmanının uşaq hüquqları üzrə resurs mərkəzi olan Uşaq və Gənclərin Sülh Şəbəkəsinin üzvləri də bu layihədə fəal iştirak etmişlər. Ombudsman Aparatının əməkdaşı, təsisatın ENYA üzrə koordinatoru Nigar Şəbiyeva, Azərbaycan Uşaq və Gənclərin Sülh Şəbəkəsinin (AUGSS) üzvləri, Bakı məktəbləri Nigar İbrahimova və Aydan Allahyarova bu layihənin iştirakçıları qismində 2010-cü ilin 7-9 oktyabr tarixlərində Fransanın Strasburq şəhərində ENOC tərəfindən keçirilən "Uşaqların dinlənilməsi, onların hüquqlarının təmin edilməsi və həyata keçirilməsinə cəlb edilməsi" mövzusunda adicəkilən qurumun 14-cü illik konfransı və bu konfrans çərçivəsində ENYA layihəsi iştirakçılarının görüşündə iştirak etmişdirlər. Yeniyetmələr layihə iştirakçılarının Avropa Şurasında keçirilmiş, bu nüfuzlu qurumun İnsan Hüquqları üzrə Komissarı Tomas Hammarberqin də iştirak etdiyi görüşdə çıxış edərək ENYA forumunda seçilmiş mövzular üzrə il ərzində aparılmış müzakirələr əsasında öz fikir və təkliflərini Ombudsmanlara təqdim etmiş və müzakirələr aparılmışdır.

Azərbaycanlı yeniyetmələr tədbir çərçivəsində təşkil olunmuş mədəni proqramda ölkəmizin zəngin tarixi, bənzərsiz mədəniyyəti haqqında məlumat vermiş, xalq rəqslərimizi ifa etmiş, öz rəsm əsərlərini nümayiş etdirmişlər. Sevindirici haldır ki, yeniyetmələrə ENYA layihəsində iştirakları zamanı danı- şıq, ünsiyyət, liderlik bacarıqlarına görə sertifikatla təltif olunmuşlar.

Hər il olduğu kimi bu il də Ombudsman UNICEF-in Azərbaycandakı nümayəndəliyi ilə əməkdaşlıq çərçivəsində uşaq hüquqlarının təbliği, təmini və müdafiəsi istiqamətində bir sıra mühüm tədbirlərin həyata keçirilməsi nəzərdə tutulur. Bu illik Fəaliyyət Planına uyğun olaraq müstəqil uşaq hüquqlarının monitoring mexanizminin yaradılması və Əlliliyi olan Şəxslərin Hüquqları haqqında Konvensiyanın (ƏŞHK) icrasının müstəqil monitoringinin gücləndirilməsi üzrə layihə həyata keçirilməkdədir. Qeyd olunmalıdır ki, Ombudsman bu Konvensiyanın icrasının müstəqil monitoring mexanizmi funksiyalarını həyata keçirən qurum kimi müəyyən edilmişdir.

Ölkə Prezidentinin müvafiq Sərəncamı ilə hər il iyunun 18-i "insan Hüquqları Günü" kimi qeyd olunur və bununla bağlı Müvəkkilin təşəbbüsü ilə hər il olduğu kimi bu ildə mayın 18-dən iyunun 18-dək respublikamızda "İnsan Hüquqları ayı" keçirilir.

Bu aylıq çərçivəsində də dövlət qurumları, QHT-lər və digər aidiyyəti təşkilatlar tərəfindən ölkəmizin bütün regionlarında insan hüquqları, o cümlədən uşaq hüquqları ilə bağlı müxtəlif tədbirlər və müzakirələr təşkil olunur ki, bu da ölkəmizdə uşaq hüquqlarının müdafiəsi və təbliğinə öz tövəsinə verir.

Sevindirici haldır ki, hüquq mühafizə orqanları tərəfindən uşaq əməyinin istismarının, onların zərərli vərdişlərə, alkoqollu içkilərə qurşanmasının qarşısının alınması və dilənçiliyə cəlb olunan uşaqların hüquqlarının müdafiəsi məqsədilə müntəzəm reydlər təşkil olunur, bu cür hallara yol verən şəxslər barəsində tədbirlər görülür.

Bununla yanaşı, Müvəkkil uşaq hüquqlarının təbliğində kütləvi informasiya vasitələrinin rolunu xüsusi vurğulamaqla yanaşı, informasiyanın ötürülməsi zamanı uşaqların mənafeylərinin qorunmasına, onlara dair şəxsi məlumatların yayılmamasına da xüsusi diqqət yetirməyi tövsiyə etmişdir.

Müvəkkil ümumilikdə ölkəmizdə uşaq hüquqlarının etibarlı müdafiəsi və təbliği məqsədilə bir sıra təkliflər irəli sürür: ölkəmizin müxtəlif şəhər və rayonlarında yaradılmış, sonradan Təhsil Nazirliyinin balansına verilmiş Gənclər Resurs Mərkəzlərinin bərpası və uşaq hüquqları mərkəzlərinin yaradılması, uşaqlara dair bütün göstəriciləri özündə ehtiva edən statistik məlumat bankının yaradılması, hüquq mühafizə orqanlarının, müəllimlərin, tərbiyəçilərin, uşaqlarla işləyən digər şəxslərin uşaqların iştirakı ilə hüquqi maarifləndirmə işini genişləndirmək və preventiv üsulların əhalinin diqqətinə çatdırmaq üçün tədbirlərin görülməsini, sülh mədəniyyətinin təbliği, nəsillərarası körpülərin yaradılması, onlarda liderlik bacarıqlarının inkişafı, müntəzəm şəkildə xüsusi ehtiyacları olan həssas qruplar, əlil uşaqlar, o cümlədən risk şəraitinə düşən və ya bu şəraitdə yaşayan uşaqların vəziyyətini araşdırılmasını, zorakılığa məruz qalan uşaqların psixoloji və sosial xidmətin təşkili, uşaqların Avropa ailəsinə inteqrasiyası, uşaq hüquqları sahəsində fəaliyyət göstərən beynəlxalq ekspertlərin tövsiyələrini öyrənmək və bununla bağlı tədbirlər görmək, və s.

Ombudsman uşaq hüquqları sahəsində qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı da bir sıra təkliflər irəli sürmüşdür. Belə ki, milli qanunvericiliyin, dövlət proqramlarının və Uşaq Hüquqları Konvensiyasının həyata

keçirilmə- sinin monitorinqinin aparılmasını, uşaqların birbaşa və dolayısı ilə vəziyyətinə təsir edən qanunların, tədbirlər planının həyata keçirilməsini, Yuvenal Ədliyyə sahəsində islahatların aparılmasını, "Uşaqların cismani cəzadan müdafiəsi" haqqında qanunun qəbul olunmasını, Uşaqların cinsi istismar və sui-istifadədən müdafiə olunmasına dair Avropa Şurasının Konvensiyasının ölkəmiz tərəfindən ratifikasiya edilməsini qeyd etmək olar.

Bununla yanaşı, Milli Məclisdə bu sahədə görülən işlərin daha yaxşı koordinasiyası üçün ixtisaslaşmış "Ailə, qadın və uşaq məsələləri komitəsi"nin yaradılmasını, BMT Baş Assambleyası tərəfindən qəbul edilən "Uşaqlar üçün yararlı dünya" Bəyannaməsinə və Avropa Şurası tərəfindən qəbul edilən "Uşaqlar üçün yararlı Avropa" Bəyannaməsinə uyğun olaraq "Uşaqlar üçün Yararlı Azərbaycan" adlı uzunmüddətli strateji Proqramın qəbul olunmasını, uşaq QHT-lərinin və onların şəbəkəsinin yaradılmasını, Uşaq Dostu büdcəsinin yaradılması, dünya təcrübəsində müsbət qarşılanan "Uşaq dostu şəhərlər" layihəsi üzrə dövlət qurumları və ictimai təşkilatlarla müzakirələrin aparılmasını və uşaqların hüquqlarının və maraqlarının daha dolğun və etibarlı təmin olunmasına yönəlmiş təkliflər də bu qəbildəndir.

Müvəkkil ümumilikdə, uşaq hüquqları sahəsində fəaliyyəti zamanı uşaqlarla işləyən qurumlarla əməkdaşlığa çox böyük önəm verir. Bu əməkdaşlıq çərçivəsində uşaq hüquqlarının həyata keçirilməsinin monitorinqinin aparılmasına, birgə tədbirlərin təşkilinə, bütün rayonlar əhatə edilməklə uşaqlar, valideynlər, müəllimlər və onlarla işləyən insanlar üçün təlimlərin keçirilməsi və tövsiyələrin reallaşması istiqamətində tədbirlərin görülməsinə üstünlük verilir.

Uşaqların ən yaxşı maraqlarını təmin etmək məqsədilə uşaqlar naminə və uşaqların iştirakı ilə bütün dövlət qurumlarını, ictimai təşkilatları, icmaları və hər kəsi heç bir uşağı nəzərdən qaçırmadan onlara qayğı ilə yanaşmağa və dəstək verməyə səsləyirəm.

Gəlin bunu heç zaman unutmayaq ki, uşaqlar bizim gələcəyimizdir, hamımız onların xoş gələcəyinə çalışaq və "Uşaqlar üçün Yararlı Azərbaycan" yaradaq!